

I N M E M O R I A M

Algirdas Antanas Baliulis
(1936–2024)

Algirdas Antanas Baliulis urodził się 22 listopada 1935 r. (choć jako oficjalna data funkcjonuje 2 stycznia 1936 r.) we wsi Duobiai, w powiecie uciańskim, w rodzinie rolników Antanasa i Adelė Baliulisów.

Po ukończeniu I Szkoły Średniej w Ucianie w latach 1953–1958 studiował bibliotekoznawstwo na Wydziale Historii i Filologii Uniwersytetu Wileńskiego. Do października 1961 r. był zatrudniony w Inspektoracie Ochrony Zabytków przy Państwowym Komitecie Budownictwa i Architektury Litewskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej. Następnie przez kilka miesięcy pracował w Państwowym Komitecie Szkolnictwa Wyższego i Specjalistycznego, a w marcu 1962 r. został kierownikiem biblioteki Filii Instytutu Politechnicznego w Wilnie (gdzie stworzył nową księżnicę). W latach 1969–1971 pełnił funkcję zastępcy dyrektora Biblioteki Naukowej Uniwersytetu Wileńskiego, a później był kierownikiem działu Centralnej Biblioteki Naukowo-Technicznej.

W styczniu 1971 r. podjął pracę w Instytucie Konserwacji Zabytków i tam wreszcie mógł intensywnie pracować naukowo. Zbierał materiały dotyczące miast Litwy – przede wszystkim

zabytków urbanistycznych – oraz przygotowywał naukowe recenzje litewskich rejestrów zabytków kultury. W trakcie badań uzyskał doskonałą znajomość rękopisów z XVI–XIX w. w językach rosyjskim, ruskim, polskim i łacińskim, z łatwością tłumacząc je na litewski. Choć część zebranych materiałów opublikował w artykułach i encyklopediach, większość jednak – z powodu niesprzyjających okoliczności – pozostała w maszynopisie.

Na początku procesu odrodzenia Litwy i powstania ruchu Sąjūdis kierownictwo Instytutu Historii Litwy zdecydowało o utworzeniu nowej jednostki badawczej, której jednym z głównych zadań miało być wydawanie Metryki Litewskiej. W marcu 1988 r. Algirdas Baliulis został więc pracownikiem naukowym Oddziału Historii Feudalizmu, a w kwietniu 1989 r. przeszedł do nowo utworzonego Oddziału Archeografii.

Jego przyjsięcie do Instytutu zbiegło się z początkiem wykorzystywania w pracach humanistycznych technik cyfrowych. On i Egidijus Banionis – inicjatorzy edycji Metryki Litewskiej na Litwie – jako jedni z pierwszych rozpoczęli przygotowywanie do druku tekstów źródłowych na komputerze. Szczególnym zwolennikiem komputeryzacji stał się wówczas – ponad 60-letni – Algirdas Baliulis: szybko zapoznawał się z różnymi jej nowinkami i jako pierwszy stosował je w swojej pracy, zawsze o krok wyprzedzając nawet swoich młodszych kolegów.

Rozprawę doktorską pt. „Trakų teisė, administracinė ir ūkinė raida XV–XIX amžiuje“ (Prawna, administracyjna i gospodarcza ewolucja Trok w XV–XIX w.) obronił 2 grudnia 1993 r., uzyskując stopień doktora nauk humanistycznych w dziedzinie historii. Po śmierci Egidijusa Banionisa w 1993 r., od 1 grudnia 1994 r. kierował Oddziałem Archeografii. Po rezygnacji z kierownictwa w 2000 r. aż do przejścia na emeryturę w 2010 r. pracował jako starszy pracownik naukowy. Jako emeryt przez ostatnie 15 lat życia kontynuował działalność naukową: pisał artykuły, opracowywał źródła do historii Litwy, uczestniczył w projektach Litewskiej Rady Naukowej, porządkował i archiwizował gromadzone przez całe życie materiały źródłowe dotyczące historii Litwy i chętnie dzielił się nimi z kolegami.

W pracy chyba każdego badacza można znaleźć jądro naukowych zainteresowań. Działalność Algirdasa Baliulisa skupiła się na edycji źródeł do dziejów narodu litewskiego. Pod tym względem nie miał sobie równych wśród tych historyków litewskich, którzy pracowali dla Ojczyzny po odzyskaniu niepodległości.

Wśród źródeł, które wydał, niewątpliwie wyróżniają się tomy Metryki Litewskiej. Sam i wraz ze współpracownikami (Dariusem Antanavičiusem, Liną Anužytę, Egidijusem Banionisem, Artūrasem Dubonisem, Romualdasem Firkovičiusem, Aivasem Ragauskasem i Raimondą Ragauskienę) opublikował łącznie 18 tomów Metryki Litewskiej. Dokładna ich lista znajduje się w specjalnej tabeli na ostatniej stronie okładki każdej z ksiąg Metryki Litewskiej wydanych przez Instytut Historii Litwy. Należy zauważyć, że Algirdas Baliulis i jego współpracownicy opracowali więcej tomów Metryki Litewskiej niż ostatecznie opublikowano. Tak jest chociażby w przypadku 18. księgi wpisów Metryki Litewskiej, którą przygotowano do druku, lecz nie wydano.

Oprócz Metryki Litewskiej Algirdas Baliulis wydał wiele innych ważnych źródeł dotyczących historii Litwy. Wymienimy tutaj tylko te najistotniejsze. Wspólnie z kolegami Vytautąsem Raudeliūnasem i Romualdasem Firkovičiusem opublikował *Lietuvos vyriausiojo tribunolo sprendimai 1583–1655* (Lietuvos teisės paminklai, t. 3, Vilnius 1988) i *Žagarės dvaro teismo knygas* (Lietuvos teisės paminklai, t. 4, Vilnius 2001). Samodzielnie wydał *Ukmergės apskrities seniūnijų 1765 m. inventorius* (Vilnius 1994). Wspólnie z Elmantąsem Meilusem opublikował 1000-stronicową antologię tekstów źródłowych *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kasdienis gyvenimas* (Vilnius 2001). Przygotował do druku opracowany przez Konstantiną Jablonską *Žemaitijos valsčių surašymas 1537–1538 m.* (Vilnius 2003) oraz opublikował *Pabaisko dekanato vizitacija 1782–1784 m.* (Lietuvos istorijos šaltiniai, t. 9, Vilnius 2010). W ostatniej dekadzie życia, we współpracy z niżej podpisanym, przygotował i wydał dwie obszerne książki

wójtowskie miasta Kowna (*Kauno miesto aktų knygos. XVI–XVIII a. Vaito knyga 1561–1564*, Vilnius 2013; *Kauno miesto aktų knygos. XVI–XVIII a. Vaito knyga 1580–1583*, Vilnius 2023) oraz inwentarz Kazimiero Leono Sapiegos archywo inventorinę *knyga 1647/1648 m.* (Vilnius 2014). Wniósł także znaczący wkład w przygotowanie do druku ankiety biskupa Antoniego Baranowskiego dla duchowieństwa (1898 r.), opublikowanej przez Algimantasa Katiliusa (*Vyskupo Antano Baranausko anketa dvasininkams (1898 m.)*, Vilnius 2012) oraz opisów dawnych dróg Wielkiego Księstwa Litewskiego wydanych przez Tomasa Čelkisa (*Senujų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kelių aprašymai*, Vilnius 2018).

Równie ważną, a nawet liczniejszą pod względem publikacji dziedziną badań Algirdasa Baliulisa jest historia miast i miasteczek litewskich oraz mniej znanych miejscowości. W ostatnich kilku dziesięcioleciach opublikował ponad 50 różnej wielkości tekstów na ten temat, począwszy od artykułów w *Litewskiej encyklopedii powszechnej* i czasopismach, a skończywszy na obszernych artykułach w tomach serii *Lietuvos valsčiai*. Bibliografię Jego prac opublikowanych w latach 1975–2006 można znaleźć w osobnej publikacji opracowanej przez Linę Anuzytę i Jonasa Drungilasa (Vilnius 2007). Teraz trzeba ją będzie uzupełnić o prace z prawie dwóch kolejnych dekad.

Działalność naukowa Algirdasa Baliulisa spotkała się ze znacznym uznaniem: wraz ze współpracownikami otrzymał w 1998 r. Litewską Nagrodę Naukową za publikację *Metryki Litewskiej*, a w 2015 r. Nagrodę Szymona Dowkonta Litewskiej Akademii Nauk za badania nad litewskimi źródłami historycznymi i ich publikację. W 2008 r. został odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu „Za Zasługi dla Litwy”.

Z perspektywy kilku dziesięcioleci, a nawet stuleci, jest oczywiste, że droga wybrana przez Algirdasa Baliulisa – wykorzystanie możliwości epoki najkorzystniejszej dla litewskich historyków dla publikacji jak największej liczby źródeł do historii narodu litewskiego – była całkowicie uzasadniona. Pracę tę najlepiej zrozumieją i docenią potomni.

Chciałbym zakończyć nieco osobistym akcentem. Wiadomość o Jego śmierci nie była niespodziewana dla kolegów, którzy mieli z Nim kontakt. Zdawaliśmy sobie sprawę z pogarszającego się stanu Jego zdrowia. Jednak fatalna wiadomość o Jego śmierci nie była też szokiem. Wręcz przeciwnie – była inspirująca w sposobie, w jaki ten skromny pracownik historii się z nią spotkał. Zadzwoiłem do Niego miesiąc przed Jego śmiercią i usłyszałem głos, już zupełnie słaby i zmieniony nie do poznania, a kiedy zaproponowałem spotkanie, powiedział, że nie przyjmuje gości, ponieważ umiera. W Jego głosie nie było strachu, smutku ani uzalania się nad sobą. Tylko stoicka i pełna szacunku ocena stanu zdrowia. Żałował tylko jednego – że stał się ciężarem dla swoich krewnych. Tak więc Algirdas Antanas Baliulis zakończył swoją życiową podróż. Ale czy naprawdę umarł, ten, którego koledzy prawie zawsze nazywali Algisem? Jego ciało, Jego fizyczna powłoka, umarło, a lepsza część Jego samego, *vitabit Libitinam*, jak powiedział Horacy. Jak bowiem może umrzeć to, co zbudował własnymi rękami, najpierw dla tych z nas, którzy tu zostali, a potem dla tych, którzy przyjdą po nas – pomnik z opublikowanych źródeł historii Litwy. Na zawsze zapisał się w naszej pamięci i niewątpliwie zostanie zapamiętany przez innych. Jest Szymonem Dowkontem naszych czasów, który opublikował tak wiele źródeł do historii narodu litewskiego, że jeszcze długo nikt się do niego nie zbliży. Została jeszcze butelka wina, którą mam nadzieję odkorkować z Algisem w przyszłości...*

Darius Antanavičius
(Wilno)

* Wspomnienie ukazało się też po litewsku i angielsku na łamach „Lietuvos Metrikos naujienos / News of the Lithuanian Metrica” 18 (2020–2023), 2024, s. 30–32 (32–34). Tekst polski w tłum. Joanny Kunigielis.